

Яцкевич І. І.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

У преамбули Конституції України зазначено, що Верховна Рада України приймає Основний Закон України, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя. У розвиток зазначеного вже в першій статті Конституції Україна визначена суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [1]. Зважаючи на програмне значення цієї статті, формування і розвиток України як соціальної держави має бути основою її діяльності.

Соціальною вважається така держава, яка визнає найвищою соціальною цінністю людину, а своє призначення вбачає у забезпеченні громадянського миру і злагоди, надає на субсидіарних засадах соціальну допомогу особам, які перебувають у важкій життєвій ситуації, задля забезпечення таким особам гідного рівня життя [2, с. 11]. Однак ми вважаємо, що визнання людини найвищою соціальною цінністю є однаково важливим, порівняно з соціальною допомогою особам, які потребують цієї допомоги найбільше. Тому, соціальна держава має одночасно сприяти вільному розвитку кожної людини, створювати необхідні передумови для економічного розвитку кожного задля сприяння загальному добробуту. Адже для соціально справедливого перерозподілу ресурсу потрібно його створювати, відтворювати та примножувати. У таких умовах найбільш доцільною системою забезпечення концепції соціальної держави є з одного боку соціальне страхування, а з іншого – реальне та рівне гарантування соціально-економічних прав людини і громадянина.

Можна погодитися і підтримати позицію В. С. Венедіктова, який стверджує, що соціальна держава зобов'язана забезпечити здоровим і працездатним громадянам можливості і умови працювати, створювати матеріальні та духовні блага, а тим, хто потребує державної допомоги, надати її у повному обсязі за рахунок державних коштів. Водночас вчений додає, що соціальна держава має бути соціальною для всіх, а не виконувати функцію інтернату для знедолених [3, с. 11].

У науковій літературі наголошується на зв'язку поняття соціальної держави з системою соціально-економічних прав, закріплених в Конституції України, а тому соціальна держава розуміється як детермінанта конституційного розвитку України [4, с. 20]. Так, професор О. В. Скрипнюк стверджує, що імперативним обов'язком сучасної держави є захист і забезпечення соціальних прав людини та підтримання гарантій її соціального розвитку, оскільки всі ці права впливають з базових властивостей людини, яка наділена гідністю і має невід'ємне право на гідне існування у безпечному соціальному середовищі [5].

Принагідно зазначимо, що сучасна наукова думка про державу і право не одноставна у підходах як до розуміння поняття соціальної держави, так і до власне термінології. Так, наприклад, П. М. Рабінович пропонує поняття «держава соціально-демократичної орієнтації», розуміючи під цим терміном організацію політичної влади більшості населення у суспільстві з різноманітними формами приватної та суспільної власності на засоби виробництва, яка постійно поліпшує умови для здійснення основних прав людини, прав нації та народу на засадах свободи, справедливості й солідарності [6, с. 51]. Але і в цій концепції наголос зроблено на здійсненні прав людини, нації та народу. Тому, соціальна держава, з одного боку, має прагнути до забезпечення соціальних прав особи, а з іншого – ставати соціальною через неухильне забезпечення соціальних прав.

Варто зазначити, що у західній науковій думці соціальна держава як ідеологічна концепція часто протиставляється верховенству права та концепції правової держави. Зокрема вважається, що ідеї соціальної держави руйнують систему верховенства права та правової держави, оскільки забезпечення матеріальних потреб суспільства на засадах соціальної справедливості обмежує ліберальні засади індивідуальної майнової свободи втручанням держави, яка прагне бути соціальною [7, с. 386–389]. Особливо яскраво дана проблема проявляється в умовах глибокої кризи, в першу чергу економічної,

яка має наслідком негативні наслідки практично в усіх сферах суспільного життя, а також в умовах ідеологічної та політичної трансформації та ціннісної переорієнтації, яку переживає зараз Україна. У такій ситуації критично важливо чітко визначити напрямки, мету та шляхи її досягнення.

На думку професора С. П. Погребняка, соціальна держава – це певна модель держави, яка реалізована у XX столітті для підтримання класового миру, соціальної солідарності і взаємної відповідальності держави, бізнесу і громадянського суспільства за добробут, гідність та процвітання держав [8, с. 17], а сенсом соціальної державності є збереження для людини можливості усвідомлювати себе як особистість, вільно визначати своє особисте буття в умовах сучасного суспільства, та й сама соціальна держава характеризується специфічною спрямованістю на забезпечення соціальних прав, справедливого розподілу основних соціальних благ [8, с. 19]. Зрештою, «соціальна держава забезпечує кожному члену суспільства гідний рівень життя та інші соціальні права і з цією метою перерозподіляє соціальні, економічні та культурні блага відповідно до принципів солідарності, соціальної справедливості та субсидіарності» [8, с. 25]. Отже, забезпечення соціальних прав є однією із важливих ознак соціальної держави.

Як зазначає О. Ф. Скакун, соціальна держава «ґрунтується на розвиненому громадянському суспільстві і ефективній правовій системі та здатна відповідно до принципів верховенства права і соціальної справедливості забезпечити усім громадянам (в тому числі і соціально вразливим) гідний рівень життя, гарантувати соціальну стабільність, соціальну безпеку і соціальну допомогу, громадянський мир і злагоду в суспільстві» [9, с. 194].

Удосконалення системи соціальних прав в сучасних умовах, на нашу думку, можливе в наступних напрямках: 1) посилення законодавчого регулювання соціальних прав; 2) посилення прозорості, відкритості та доступності механізмів реалізації та правової охорони соціальних прав; 3) посилення механізмів державного нагляду і контролю за дотриманням соціальних прав; 4) підвищення ефективності механізмів юрисдикційного захисту соціальних прав.

Найважливішим напрямком законодавчого забезпечення соціальних прав має стати розробка проекту Соціального кодексу як системного законодавчого акту, який має пройти попереднє обговорення серед інститутів громадянського суспільства, експертів, вчених, з урахуванням досягнень шкіл соціального права. Соціальною державою буде та держава, в якій соціальні права гарантуються, а суспільство активно та відповідально впливає як на формування соціальної політики, так і на її впровадження. На наше переконання, концепція соціальної держави не повинна протиставлятися ідеї верховенства права, а навпаки – взаємно доповнювати один одного у діалектичній єдності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конституція України : Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – С. 11.
3. Венедіктов В. С. Соціальна політика держави і соціальне право в реаліях сучасності // Соціальне право України : науковий збірник. – Чернігів : Черніг. держ. техн. Ун-ту – 2012. – № 1 (1). – С. 7–15.
4. Яковлев А. Соціальна держава і проблеми її конституційного вдосконалення в умовах сучасного розвитку України / А. Яковлев // Юридична Україна. – 2016. – № 5–6. – С. 20.
5. Скрипнюк О. В. Правова, соціальна держава в Україні: конституційні основи та основні тенденції розвитку / О. В. Скрипнюк // Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2001. – Вип. 12. – С. 186–197.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : Навч. посібник. – Вид. 9-те, зі змінами. – Львів : Край, 2007. – С. 51.
7. Загальна теорія права : Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.
8. Погребняк С. Соціальна держава: обґрунтування концепції / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 2. – С. 17.
9. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 2-ге видання. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – С. 194.